

Crna Gora

Zaštitnik ljudskih prava
i sloboda Crne Gore
Ombudsman

Broj: 01-229/23
Podgorica, 24.07.2023. godine
MK

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, u skladu sa odredbom člana 41 stav 1 Zakona o Zaštitniku/ci ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list CG", br. 42/11 i 32/14) nakon završenog postupka, daje

MIŠLJENJE

I Uvod

1. Instituciji Zaštitnika, NVO „Zinak“, obratio se dopisom u kojem traži da se preispita da li se u emisije „Dnevničica“ koja se prikazuje na Javnom servisu RTCG, krše prava djece. Smatraju da je pojavljivanje djece u ovoj emisiji upitno sa aspekta ostvarivanja prava djeteta, odnosno zaštite njihove privatnosti, imajući u vidu da se u navedenoj formi, koja je humanitarnog karaktera, prikazuju djeca.

II Postupanje Zaštitnika

2. Zaštitnik je po dostavljenom obavještenju, formirao predmet i zatražio izjašnjenje od Radio televizije Crne Gore (RTCG).

3. U izjašnjenju generalnog direktora RTCG, navodi se: da je TV emisija pod nazivom "Dnevničica" proizvod nezavisne produkcije "Fabrika ideja multimedija" d.o.o. Podgorica i emituje se na Javnom servisu, shodno Ugovoru o otkupu i emitovanju evropskih i AV (audio-vizuelnih) djela nezavisnih proizvođača, koji je potpisani između RTCG i "Fabrika ideja multimedija" d.o.o. Podgorica (u daljem tekstu: Ugovor); da je članom 3 Ugovora, definisano da je nezavisni proizvođač obavezan da dostavi RTCG -u AV materijal u adekvatnom tehničkom formatu, te da je saglasan da se isti može emitovati na zemaljskom i satelitskom kanalu RTCG; da će u slučaju eksplicitnog kršenja bilo kojeg dogovorenog postulata ili principa uređivačke politike Javnog servisa, producent snositi materijalne posljedice, te se serijal kao takav ne može emitovati, a RTCG ima pravo na nadoknadu štete, a u skladu sa Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima ("Službeni list CG", br. 035/11 ..., 8/19), poglavlje III, zaštita maloljetnika; članom 14 propisano je: "Maloljetnici i ranjive osobe koje nijesu u stanju da se staraju o sebi neće biti ispitivane o privatnim stvarima bez pisanog odobrenja roditelja ili staratelja, osim u slučajevima ukazivanja na težak položaj maloljetnih ili ranjivih osoba, a čiji je prvenstveni cilj animiranje javnosti u svrhu obezbjeđenja pomoći"; da je članom 21 pomenutog Pravilnika propisano da: " Maloljetnici mogu direktno učestvovati ili se uključivati u programske sadržaje samo uz prethodnu pisanu saglasnost roditelja, staraoca, usvojioca, hranioca ili lica kome je maloljetnik povjeren na njegu, vaspitanje ili sposobljavanje"; da nezavisni producent "Fabrika ideja multimedija" d.o.o. iz Podgorice garantuje da postupa u skladu sa prethodno citiranim odredbama Pravilnika; da, kako je riječ o direktnom učešću maloljetnika u TV serijalu "Dnevničica" nezavisni producent je prije pristupanja snimanju obezbjedio saglasnost roditelja djece; da je "Dnevničica" TV serijal humanitarnog karaktera u Crnoj Gori čija je namjena doprinos opštem dobru; da je „Dnevničica“ dobitnica najvećeg priznanja iz

Kabinet Zaštitnika	020/241-642
Savjetnici	020/225-395
Centrala	020/225-395
Fax:	020/241-642
E-mail:	ombudsman@t-com.me www.ombudsman.co.me

oblasti filantropije - Iskra, dok je od građana Crne Gore prepoznata kao najznačajniji domaći brend za doprinos opštem dobru.

3. Zaštitnik je zatražio mišljenje Agencije za elektronske medije Crne Gore. Agencija u aktu br 02-1147/1 između ostalog, navodi: da posvećenost zaštiti prava i interesa ranjivih osoba¹, a naročito maloljetnika, predstavljaju jednu od ključnih karakteristika normativnog okvira za oblast audio-vizuelnih (AVM) usluga u Crnoj Gori; da u skladu sa tim, zaštitu njihovih prava i interesa u fokusu je pažnje Agencije za elektronske medije (Agencija), kako u vršenju nadzorne funkcije u oblasti primjene propisa, tako i stimulisanju obima i kvaliteta programskih sadržaja elektronskih medija namijenjenih ovom dijelu populacije; da je u proteklih nekoliko godina, vidljivo povećanje učešća sadržaja i aktivnosti elektronskih medija, posebno u okviru širih humanitarnih akcija, u iznalaženju načina da se finansijski i na druge načine pomogne socijalno ugroženim porodicama sa maloljetnom djecom, da se bolesnoj djeci obezbjedi adekvatno liječenje i sl. Elektronski mediji tim nastojanjima mogu i daju dragocjen doprinos, prvenstveno blagovremenim i kvalitetnim izvještavanjem i na taj način obezbjeđivanjem prijeko potrebnog publiciteta toj značajnoj problematici, ali i permanentnim promovisanim širih društvenih aktivnosti koje su nakon medijskih izvještaja uslijedili.

U tim humanitarnim aktivnostima, u radu nekih medija, uočeni su i određeni nedostaci, čiji priroda i karakter, ukazuju da je riječ o nedovoljnom poznavanju profesionalnih normi i standarda u tretiranju ove suptilne i složene problematike, kojima se objektivno, iako bez želje i namjere, mogu proizvesti neželjene negativne posljedice. To se ponajprije odnosi na, ponekad nedovoljno obazrivo, vizuelno prikazivanje maloljetnih ranjivih osoba, pokretnom ili nepokretnom slikom, čime bi se, iako bez namjere, moglo, makar i indirektno, naškoditi poštovanju njihovih prava i ljudskog dostojanstva. Zbog toga, Agencija periodično poziva i podsjeća emitere elektronskih medija da sa profesionalnom odgovornošću i nužnim senzibilitetom tretiraju ovu problematiku i doprinose uspješnim ishodima humanitarnih akcija, uz maksimalnu obazrivost i brigu da se ni na koji način ni u kom detalju maloljetnim i ranjivim osobama ne ugroze prava i interesi.

U tom kontekstu, Agencija posebno preporučuje TV emiterima da se maksimalno uzdržavaju od prikazivanja pokretnih ili nepokretnih slika socijalno, psihološki i/ili zdravstveno ugroženih osoba, posebno djece sa poteškoćama u razvoju, mentalnim i psihičkim oboljenjima, kao i svim drugim zdravstvenim, socijalnim ili drugim problemima, ukoliko za tim ne postoji nesumnjivo opravdana potreba (recimo potraga za nestalom osobom i sl.).

Prilikom sagledavanja opravdanosti uključivanja maloljetnika u medijske sadržaje, posebno treba voditi računa da maloljetnici nijesu javne ličnosti. Zbog toga, korišćenje njihovih ličnih podataka (sve informacije koje se odnose na fizičko lice čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi, neposredno ili posredno, a naročito pozivanjem na ličnu identifikacionu oznaku ili jednu ili više karakteristika koje su specifične za fizički, fiziološki, mentalni, ekonomski, kulturni ili društveni identitet tog lica) predstavlja rizik za ugrožavanje njihove privatnosti.

Naime, svaka slika, video ili audio snimak maloljetnika pripada njihovoj privatnosti, tako da oni imaju pravo da odluče sa kim žele da ga podijele. Sa stanovišta prava maloljetnika, nije važno da li je njegov zakonski staratelj na to pristao. Informisani pristanak maloljetnika pretpostavlja da on, ne samo da je svjestan slobode da kaže „ne”, već i činjenice da je za uključivanje u medijski sadržaj o bilo čemu ili bilo kome (pa i svojoj porodici), uz korišćenje njegovih ili njenih ličnih podataka, potrebno eksplicitno odobrenje. Objavljivanje slika maloljetnika može ih dovesti u ranjivo stanje odmah ili kasnije u

¹ Ranjive osobe: socijalno, psihološki i/ili zdravstveno ugrožene osobe, uključujući, između ostalog, osobe sa poteškoćama u razvoju, sa zdravstveno-mentalnim problemima, osobe sa psihičkim oboljenjima, osobe koje pate od gubitka pamćenja, bolesne osobe, osobe koje su preživjele traumu, žrtve nasilja i porodice nestalih ili nastrandalih (Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima).

budućnosti (zbog mogućeg ismijavanja ili stigmatizacije), a njihov „digitalni trag“ može uticati na njihove buduće mogućnosti za karijeru. Članom 37 Zakona o medijima je propisano da su mediji dužni da štite integritet djece i maloljetnika (stav 1). Nadalje, članom 55 stav 1 Zakona o elektronskim medijima je propisano da su emiteri dužni da poštuju privatnost i dostojanstvo građana i štite integritet maloljetnih lica. Imajući u vidu značaj ovih pitanja, Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima (Pravilnik) bliže su propisani uslovi i način ostvarivanja ovih obaveza. Između ostalog, propisano je:

- u programima elektronskih medija zabranjeno je ugrožavanje privatnosti pojedinca, objavljinjem informacija o privatnom životu bez njegovog znanja i pristanka, osim u slučaju nedvosmislenog postojanja opravdanog javnog interesa. Svako narušavanje privatnosti mora biti opravданo dokazivim javnim interesom², a naročito kada se radi o maloljetnicima i osobama koje ne obavijaju javne funkcije i nijesu eksponirane u javnosti (član 12 st. 1 i 2 Pravilnika);
- maloljetnici i ranjive osobe koje nijesu u stanju da se staraju o sebi neće biti ispitivane o privatnim stvarima bez pisanog odobrenja roditelja ili staratelja, osim u slučajevima ukazivanja na težak položaj maloljetnih ili ranjivih osoba, a čiji je prvenstveni cilj animiranje javnosti u svrhu obezbeđenja pomoći. Nadalje, propisano je da u tim sadržajima, identitet i lični podaci maloljetnika ili ranjivih osoba ne smiju biti otkriveni u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da bi njihovo objavljinje moglo dovesti do ugrožavanja njihovog interesa ili dostojanstva. Takođe, propisao je da se slike maloljetnika sa smetnjama u razvoju ne smiju koristiti za bilo koju svrhu koja nije u skladu sa poštovanjem njihovih prava i ljudskog dostojanstva (član 14 Pravilnika);
- lični podaci maloljetnika i pojedinosti iz njihovih porodičnih odnosa i privatnog života ne smiju se objavljinati u slučajevima u kojima bi dovelo do ugrožavanja njihovih interesa i dostojanstva (član 14 stav 2 Pravilnika). Maloljetnici mogu direktno učestvovati ili se uključivati u programske sadržaje samo uz prethodnu pisanu saglasnost roditelja, staraoca, usvojioца, hranioca ili lica kome je maloljetnik povjeren na njegu, vaspitanje ili osposobljavanje. Izuzetno, maloljetnici mogu biti uključeni u informativne i zabavne programske sadržaje bez prethodne saglasnosti pomenutih lica, ukoliko to zahtijevaju razlozi blagovremenosti i aktuelnosti. Nezavisno od pristanka lica koje je bilo ovlašćeno da izda prethodnu pisanu saglasnost za učestvovanje u emisijama, maloljetnici se ne smiju, po bilo kom osnovu i na bilo koji način, vrijedati ili omalovažavati. Posebno je propisano da zabavni programski sadržaji ne smiju koristiti porodične konflikte za zabavljanje publike i na taj način ometati razvoj djeteta. Takođe je propisano da direktno učešće ili uključivanje maloljetnika u programske sadržaje ni na koji način ne smije prouzrokovati uznemirenost ili strah, niti narušaviti njihovu fizičku, psihičku i emotivnu dobrobit i dostojanstvo. Pored toga, propisano je i da elektronski mediji ne smiju od maloljetnika tražiti mišljenje vezano za privatna porodična pitanja niti o temama koje mogu biti van domena njihovog rasuđivanja (član 14 stav 2 Pravilnika).

Javni emiteri bi trebalo da budu primjer dosljedne primjene ovih kao i profesionalnih i etičkih standarda, koji u skladu sa novinarskim kodeksom, treba da, na primjeren način, realizuju obavezu informisanja javnosti, uz iskazivanje saosjećanja i eliminisanje rizika od senzacionalizma.

Kad je u pitanju TV format „Dnevница“ treba imati u vidu da se radi o formatu koji ima, dominantno, dvojnu funkciju. Prije svega, da se, kroz volonterski angažman javnih ličnosti, poveća gledanost emisije

² Javni interes: Javni interes: interes javnosti da raspolaže informacijama o pitanjima i događajima od opšteg društvenog značaja, uključujući, ali ne ograničavajući se na zaštitu javnog zdravlja i sigurnosti, otkrivanje i objelodanjivanje krivičnih djela, sprječavanje obmanjivanja javnosb, razotkrivanje nekompetentnosti ili korupcije u javnoj službi i sl. (Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima).

i prikupe sredstva za pomoć odabranoj porodici koja se suočava sa ekonomskim problemima, nedostatkom trajnog i uslovnog smještaja, zdravstvenim problemima jednog ili više članova porodice i sl. Nerijetko, odabrane porodice uključuju i maloljetnike različite dobi koji su, u većem dijelu emisija, vidljivi ali bez aktivnog učešća ili participacije. Njihovo prisustvo se svodi na pružanje odgovora na pitanja kojima se potvrđuje već predviđena porodična situacija ili izazivaju izrazi zahvalnosti ili zadovoljstva pribavljenim poklonima ili donacijama. Pri tome, ne postoje bilo kakve informacije o tome na koji način i na osnovu čega je određena porodica odabrana kao primalac pomoći (donacija).

Sa druge strane, značajan dio emisije posvećen je predstavljanju aktivnosti, prostorija, kapaciteta, proizvoda ili usluga sponzora emisije, odnosno isticanje njihovog društvenog ugleda ili odgovornosti. Dakle, jasno je da je osnovna motivacija proizvodnje ovog formata, prije svega, omogućavanje određenim subjektima da, kroz sponzorstvo ili plasman proizvoda/usluga, promovišu svoje robe, usluge ili imidž.

Ne dovodeći u pitanje pravo emitera da, kroz određeni format emisija omogući mobilisanje i usmjeravanje humanitarne pomoći prema djelovima društva kojima je ta pomoć potrebna, ne može se zanemariti činjenica da se maloljetnici, u pojedinim emisijama TV formata „Dnevnička“, pojavljuju na način koji može izazvati sumnju da je došlo ili moglo doći do ugrožavanja njihovih prava na dostojanstvo i privatnost.

Konačno, Agencija smatra da, u do sada emitovanim emisijama formata „Dnevnička“, nije došlo do kršenja važećih standarda od značaja za zaštitu maloljetnika. Imajući u vidu stalni društveni i tehnološki razvoj, te porast broja i raznolikosti medijskih sadržaja i formata njihove proizvodnje, distribucije, razmijene i stepena interaktivnosti sa publikom, Agencija periodično analizira i procjenjuje potrebe revidiranja podzakonskog okvira kojim se zaštita maloljetnika garantuje i ostvaruje. U tom procesu, smatramo da bi mišljenja i sugestije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda bile od koristi za procjenu potrebe unapređenje pravila i po potrebi, još bližeg, regulisanja uslova za učešće maloljetnika u različitim medijskim sadržajima, uključujući formate kakav je „Dnevnička“.

III Utvrđene činjenice

4. Iz dostavljenog izjašnjenja i raspoloživih podataka proizilazi:

- da se na javnom servisu RTCG, emituje tv format - emisija „Dnevnička“ koja je proizvod nezavisne produkcije;
- da se prikazivanje vrši shodno Ugovoru o otkupu i emitovanju evropskih i AV djela nezavisnih proizvođača, koji je potpisani između RTCG i "Fabrika ideja multimedija" d.o.o. Podgorica;
- da emisija prikazuje teške socio-ekonomske i/ili zdravstvene situacije u pojedinim porodicama i svrha njenog prikazivanja je prikupljanje novčanih sredstava za te porodice;
- da su se u nekim emisijama više puta prikazivala maloljetna lica – članovi porodica za koje su prikupljana novčana sredstva.

IV Relevantni propisi

5. Ustavom Crne Gore („Sl. list CG“ br. 1/07 i 38/13), garantovano je:

Crna Gora jemči i štiti prava i slobode. Prava i slobode su nepovredivi.
Svako je obavezan da poštuje prava i slobode drugih. (čl. 6)

Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretku, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. (čl. 9)

Jemči se zaštita podataka o ličnosti.

Zabranjena je upotreba podataka o ličnosti van namjene za koju su prikupljeni.

Svako ima pravo da bude upoznat sa podacima koji su prikupljeni o njegovoj ličnosti i pravo na sudsku zaštitu u slučaju zloupotrebe. (čl. 43)

Dijete uživa prava i slobode primjereno njegovom uzrastu i zrelosti.

Djetetu se jemči **posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe**. (čl. 74)

Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, propisuje:

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života

1. Svako ima pravo na poštivanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javna vlast se ne miješa u vršenje ovog prava, osim ako je takvo miješanje predviđeno zakonom i ako je to neophodna mjera u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda ili sprječavanja zločina, zaštite zdravlja i morala ili zaštite prava i sloboda drugih. (čl. 8)

6. Konvencijom o pravima djeteta UN-a utvrđuje se:

U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.

Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.

Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima. (član 3)

Niti jedno dijete ne smije biti izloženo proizvoljnom ili nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled.

Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog mijetanja ili napada (čl. 16)

7. Zakon o medijima ("Službeni list Crne Gore", br. 082/20), propisuje:

Mediji su dužni da štite integritet djece i maloljetnika.

Medijski sadržaj koji može ugroziti zdravstveni, moralni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj djeteta, odnosno maloljetnika mora biti unaprijed jasno i vidno označen kao takav i distribuiran na način za koji je najmanje vjerovatno da će ga dijete, odnosno maloljetnik koristiti.

Nije dozvoljeno na način dostupan djeci, odnosno maloljetnicima javno izlagati pornografski sadržaj u medijima.

Mediji ne smiju objavljivati informacije kojima se posredno ili neposredno otkriva identitet djeteta, odnosno maloljetnika uključenog u slučajeve bilo kog oblika nasilja ili krivičnog djela, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac i, u tom kontekstu, iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i njegovog privatnog života. (čl. 37)

8. Zakonom o elektronskim medijima ("Službeni list Crne Gore", br. 046/10, 040/11, 053/11, 006/13 od, 055/16, 092/17, 082/20), uređuju se prava, obaveze i odgovornosti pravnih i fizičkih lica koja obavljaju djelatnost proizvodnje i pružanja audiovizuelnih medijskih usluga (u daljem tekstu: AVM usluga), usluga elektronskih publikacija putem elektronskih komunikacionih mreža nadležnosti, status i izvori finansiranja Agencije za elektronske medije sprječavanje nedozvoljene medijske koncentracije, podsticanja medijskog pluralizma i druga pitanja od značaja za oblast pružanja AVM usluga, u skladu s međunarodnim konvencijama i standardima.

Zabranjeno je objavljivanje informacije kojom se otkriva identitet maloljetnika do 18. godine života uključenog u slučajeve bilo kojeg oblika nasilja, bez obzira da li je svjedok, žrtva ili izvršilac, niti iznositi pojedinosti iz porodičnih odnosa i privatnog života djeteta. (čl. 48/3)

Emiter je dužan da poštuje privatnost i dostojanstvo građana i štiti integritet maloljetnih lica. (čl 55/1)

Javni emiteri su dužni da pružaju javne usluge proizvodnje i emitovanja radijskih i/ili televizijskih programa sa informativnim, kulturnim, umjetničkim, obrazovnim, naučnim, dječjim, zabavnim, sportskim i drugim programskim sadržajima, kojima se obezbeđuje ostvarivanje prava i interesa građana i drugih subjekata u oblasti informisanja.

(2) Javna usluga, u smislu ovog zakona, znači:

...
proizvodnja i emitovanje programa namijenjenih različitim segmentima društva, bez diskriminacije, posebno vodeći računa o specifičnim društvenim grupama kao što su djeca i omladina, pripadnici manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, osobe sa invaliditetom, socijalno i zdravstveno ugroženi i sl.; (čl. 74/2 tač 3)

9. Pravilnik o programskim standardima u elektronskim medijima ("Službeni list Crne Gore", br. 035/11 od 21.07.2011, 007/16 od 29.01.2016, 008/19)

U elektronskim medijima zabranjeno je emitovanje programskih sadržaja kojima se:

- a) krše zajamčene slobode i prava čovjeka i građanina;
- ...
h) očigledno može nanijeti šteta fizičkom, duševnom ili moralnom razvoju ili dobrobiti maloljetnika ili drugih ranjivih osoba; (iz čl. 6)

Svako narušavanje privatnosti mora biti opravdano dokazivim javnim interesom, a naročito kada se radi o maloljetnicima i osobama koje ne obavljaju javne funkcije i nijesu eksponirane u javnosti. (čl. 12 st.2)

Lični podaci maloljetnika i pojedinosti iz njihovih porodičnih odnosa i privatnog života ne smiju se objavljivati u slučajevima u kojima bi dovelo do ugrožavanja njihovih interesa i dostojanstva. 8čl. 20/2)

Maloljetnici mogu direktno učestvovati ili se uključivati u programske sadržaje samo uz prethodnu pisani saglasnost roditelja, staraoca, usvojioca, hranioca ili lica kome je maloljetnik povjeren na njegu, vaspitanje ili osposobljavanje.

(2) Izuzetno, maloljetnici mogu biti uključeni u informativne i zabavne programske sadržaje bez prethodne saglasnosti lica iz stava 1 ovog člana, ukoliko to zahtijevaju razlozi blagovremenosti i aktuelnosti.

(3) Nezavisno od pristanka lica iz stava 1 ovog člana za učestvovanje u emisijama, maloljetnici se ne smiju, po bilo kom osnovu i na bilo koji način, vrijeđati ili omalovažavati.

(4) Zabavni programske sadržaji ne smiju koristiti porodične konflikte za zabavljanje publike i na taj način ometati razvoj djeteta.

(5) Nagrade koje se dodjeljuju maloljetnicima moraju odgovarati njihovom uzrastu.

(6) Direktno učešće ili uključivanje maloljetnika u programske sadržaje ni na koji način ne smije prouzrokovati uznemirenost ili strah, niti narušavati njihovu fizičku, psihičku i emotivnu dobrobit i dostojanstvo.

(7) Elektronski mediji ne smiju od maloljetnika tražiti mišljenje vezano za privatna porodična pitanja niti o temama koje mogu biti van domena njihovog rasuđivanja. (čl. 21 (čl. 1-7)

Maloljetnici se ne smiju intervjuisati dok su u kriznim situacijama (npr. djeca koja su pobegla od kuće, pokušala samoubistvo, iskorišćena za kriminalne aktivnosti od strane odraslih, čiji su roditelji u zatvoru itd.) i njihova anonimnost se mora obezbijediti u izvještajima o takvim situacijama. (čl. 22 tač. 14)

Elektronski mediji su dužni da posebno vode računa o zaštiti prava maloljetnih i drugih ranjivih osoba, kao i žrtava, svjedoka i porodica osumnjičenih, optuženih ili osuđenih lica. (čl. 29/3)

10. Zakon o nacionalnom javnom emiteru radio i televizija Crne Gore ("Sl. list CG", br. 080/20) propisuje:

Nacionalni javni emiter Radio i Televizija Crne Gore je Radio Crne Gore i Televizija Crne Gore.

Djelatnost nacionalnog javnog emitera iz stava 1 ovog člana je pružanje javnih audiovizuelnih usluga za koje Crna Gora obezbjeđuje nezavisno finansiranje u skladu sa zakonom.

Djelatnost nacionalnog javnog emitera iz stava 1 ovog člana je pružanje javnih audiovizuelnih usluga kojima se zadovoljavaju: demokratske, socijalne, kulturne, obrazovne i druge potrebe od javnog interesa svih segmenata crnogorskog društva, obezbjeđuje ostvarivanje prava i interesa građana i drugih subjekata u oblasti informisanja, bez obzira na njihovu političku, vjersku, kulturnu, rasnu ili polnu pripadnost. (čl. 2)

Osnivač nacionalnog javnog emitera Radio i Televizija Crne Gore je država. (čl. 3)

Ostvarivanje javnog interesa, u smislu ovog zakona, podrazumijeva nezavisnu i samostalnu proizvodnju, uređivanje i prenos programa i multimedijalnih sadržaja koji nijesu u službi političkih, ekonomskih ili drugih interesa moći.

Javne usluge iz člana 4 stav 1 ovog zakona, su programske obaveze RTCG koje ispunjavaju demokratske, socijalne i kulturne potrebe crnogorskog društva i garantuju pluralizam, uključujući kulturnu i jezičku raznolikost.

RTCG je dužna da, uz primjenu visokih standarda profesionalne etike i kvaliteta, bez bilo kojeg oblika diskriminacije, proizvodi i emituje programske sadržaje, koji:

1) služe kao referentne tačke u pogledu jačanja zajedništva i društvenog integriranja svih pojedinaca, grupa i zajednica;

2) na uravnotežen način, uz odgovarajuću zastupljenost informativnih, kulturnih, obrazovnih, naučnih, sportskih i zabavnih emisija, zadovoljavaju interes javnosti na nacionalnom i lokalnom nivou;

3) obezbjeđuju prostor za otvoreno i slobodno izražavanje različitih mišljenja i stavova o pitanjima od javnog interesa;

4) su namijenjeni svim segmentima društva, posebno vodeći računa o djeci i omladini, pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, licima sa invaliditetom, socijalno ugroženim i drugim specifičnim grupama;

5) afirmišu i njeguju crnogorski nacionalni i kulturni identitet, kulturni i etnički identitet manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, evropsko kulturno nasleđe i kulturnu raznolikost;

6) afirmišu crnogorsku kulturnu baštinu, podstiču i njeguju kulturno i umjetničko stvaralaštvo i šire saznanja o drugim kulturama koje su zastupljene u Crnoj Gori;

- 7) odražavaju različite ideje i religijska uvjerenja u društvu, radi jačanja razumijevanja i tolerancije i promovisanja multikulturalnog, multietničkog i multivjerskog karaktera Crne Gore;
- 8) doprinose poštovanju i unapređivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, demokratskih vrijednosti i institucija, pluralizma ideja, kulture javnog dijaloga, jezičkih standarda, privatnosti i digniteta ličnosti;
- 9) podstiču razvoj i unapređivanje demokratske kulture društva;
- 10) promovišu i podržavaju vrijednosti građanskog društva i prezentuju građansku inicijativu;
- 11) podstiču i promovišu medijsku pismenost;
- 12) nepristrasno, tačno, blagovremeno, razumljivo i uravnoteženo informišu o domaćim i međunarodnim dešavanjima od javnog interesa;
- 13) odražavaju aktuelne životne probleme različitih struktura crnogorskog društva;
- 14) prezentuju i afirmišu istorijske izvore i materijalne dokaze o prošlim vremenima;
- 15) promovišu razvoj Crne Gore i njen ekološki karakter;
- 16) informišu javnost o pitanjima od značaja za zdravlje ljudi i o zaštiti ljudi, imovine, kulturnih dobara i životne sredine;
- 17) obezbeđuju produkciju i predstavljanje crnogorskih kinematografskih i audiovizuelnih djela;
- 18) u vrijeme predizborne kampanje, u skladu sa posebnim pravilima, obezbeđuju ravnopravno predstavljanje političkih stranaka, koalicija i pojedinaca. (čl. 9)

11.Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 079/08, 070/09, 044/12 022/17) propisuje:

Podaci o ličnosti (u daljem tekstu: lični podaci) moraju se obrađivati na pošten i zakonit način. (čl 2/1) Zaštita ličnih podataka obezbeđuje se svakom licu bez obzira na državljanstvo, prebivalište, rasu, boju kože, pol, jezik, vjeru, političko i drugo uvjerenje, nacionalnost, socijalno porijeklo, imovno stanje, obrazovanje, društveni položaj ili drugo lično svojstvo. (čl. 4)

Pojedini izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu imaju sljedeće značenje:

- 1) lični podaci su sve informacije koje se odnose na fizičko lice čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi;
- 2) obrada ličnih podataka je radnja kojom se automatski ili na drugi način lični podaci prikupljaju, evidentiraju, snimaju, organizuju, čuvaju, mijenjaju, povlače, koriste, vrši uvid u njih, otkrivaju putem prenosa, objavljaju ili na drugi način čine dostupnim, svrstavaju, kombinuju, blokiraju, brišu, uništavaju, kao i bilo koja druga radnja koja se vrši na ličnim podacima;
- 3) zbirka ličnih podataka je strukturalno uređen, centralizovan, decentralizovan ili razvrstan po funkcionalnim ili geografskim osnovama skup ličnih podataka koji su predmet obrade i koji mogu biti dostupni u skladu sa propisanim kriterijumima;
- 4) treća strana, odnosno korisnik ličnih podataka je svako fizičko ili pravno lice, državni organ, organ državne uprave, organ lokalne samouprave ili lokalne uprave i drugi subjekti koji vrše javna ovlašćenja, koji imaju pravo da obrađuju lične podatke, a nije lice čiji se lični podaci obrađuju, prvobitni rukovalac zbirke ličnih podataka, obrađivač ličnih podataka ili lice zaposleno kod rukovaoca zbirke ličnih podataka ili obrađivača ličnih podataka;
- 5) obrađivač ličnih podataka je državni organ, organ državne uprave, organ lokalne samouprave i lokalne uprave, privredno društvo ili drugo pravno lice, preduzetnik ili fizičko lice, kome rukovalac zbirke ličnih podataka povjerava, da u njegovo ime vrši poslove u vezi sa obradom ličnih podataka;
- 6) saglasnost je slobodno data izjava u pisanoj formi ili usmeno na zapisnik, kojom lice nakon što je informisano o namjeni obrade, izražava pristanak da se njegovi lični podaci obrađuju za određenu namjenu;

7) posebne kategorije ličnih podataka su lični podaci koji se odnose na rasno ili etničko porijeklo, političko mišljenja, vjersko ili filozofsko uvjerenje, članstvo u sindikalnim organizacijama, kao i podaci koji se odnose na zdravstveno stanje ili seksualni život;

8) biometrijski podaci su podaci o fizičkim ili fiziološkim karakteristikama koje posjeduje svako fizičko lice, a koje su specifične, jedinstvene i nepromjenljive i na osnovu kojih je moguće, neposredno ili posredno, utvrditi identitet lica;

9) lice je fizičko lice čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi, neposredno ili posredno, a naročito pozivanjem na ličnu identifikacionu oznaku ili jednu ili više karakteristika koje su specifične za fizički, fiziološki, mentalni, ekonomski, kulturni ili društveni identitet tog lica. (čl. 9)

Obrada ličnih podataka može se vršiti po prethodno dobijenoj saglasnosti lica čiji se lični podaci obrađuju, koja se može opozvati u svakom trenutku.

...
Saglasnost iz stava 1 ovog člana, za lice lišeno poslovne sposobnosti daje staratelj, a za maloljetno lice roditelji ili usvojenci, odnosno staratelj, osim ako saglasnost nije u suprotnosti sa interesima maloljetnog lica. (čl. 10)

Lični podaci koji se odnose na maloljetno lice obrađuju se u skladu sa zakonom, na način koji je u najboljem interesu maloljetnog lica.

Član 13

Posebne kategorije ličnih podataka mogu se obrađivati samo:

1) uz izričitu saglasnost lica;

2) kad je obrada ličnih podataka neophodna radi zapošljavanja u skladu sa zakonom kojim se uređuju radni odnosi, pri čemu se moraju propisati adekvatne mjere zaštite;

3) kad je obrada ličnih podataka neophodna radi otkrivanja, prevencije i dijagnostikovanja bolesti i liječenja lica, kao i radi upravljanja zdravstvenim službama, ako te podatke obraduje zdravstveni radnik ili drugo lice koje ima obavezu čuvanja tajne;

4) kad je to neophodno radi zaštite života ili drugih vitalnih interesa lica na koje se odnose lični podaci ili drugog lica, a to lice nije u mogućnosti da lično da saglasnost, kao i u drugim slučajevima propisanim zakonom;

5) ako je lice na očigledan način lične podatke učinilo dostupnim javnosti ili je obrada neophodna za ostvarivanje ili zaštitu pravnih interesa tog lica pred sudom ili drugim organima;

6) kad se obrada ličnih podataka vrši u okviru zakonite djelatnosti nevladine organizacije, odnosno udruženja ili druge neprofitne organizacije sa političkim, filozofskim, vjerskim ili sindikalnim ciljevima, ako se ti podaci odnose samo na članove te organizacije ili lica koja imaju stalni kontakt sa njom u vezi sa svrhom njene djelatnosti i ako se ti podaci ne objavljaju bez saglasnosti tih lica.

Posebne kategorije ličnih podataka posebno se označavaju i štite radi sprječavanja neovlašćenog pristupa tim podacima.

Način označavanja i zaštite ličnih podataka iz stava 2 ovog člana utvrđuje ministarstvo nadležno za poslove javne uprave. (13)

12. Zakon o Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore ("Sl. list CG" br. 42/11 i 32/14) propisuje:

Nakon završetka ispitivanja povrede ljudskih prava i sloboda Zaštitnik/ca daje mišljenje o tome da li je, na koji način i u kojoj mjeri došlo do povrede ljudskih prava i sloboda. (član 41/1)

V Zaključna ocjena

13. Na osnovu sprovedenog ispitnog postupka Zaštitnik je utvrdio da je došlo do povrede prava na privatnost maloljetnika u pojedinim emisijama „Dnevničica“ koje su emitovane na javnom servisu RTCG, kada su prikazivana lica djece kojima je potrebno liječenje i djece koja žive u socio-ekonomski ugroženim porodicama, gdje se prikazuju stambeni prostori i teški uslovi u kojima žive porodice, zarad prikupljanja pomoći u vidu novčanih sredstava. Naime povrijeđeno je pravo na privatnost djece, na zaštitu ličnih podataka koje je Ustavom zagarantovano. Takođe ovakvim postupanjem, zadiranjem u privatni život djeteta, dovodi se u pitanje pravo na porodični život garantovano Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

14. Zaštitnik pozdravlja održavanje humanitarnih akcija, kojima se popravlja položaj različitih ranjivih kategorija građana i smatra da i djecu od najranijeg uzrasta treba učiti solidarnosti i humanošću. Međutim, u svim akcijama treba voditi računa o privatnosti i zaštiti liličnih podataka onih kojima su takve aktivnosti namijenjene, a naročito treba voditi računa o zaštiti podataka o maloljetnim licima, bez obzira na saglasnost roditelja/staratelja.

15. TV Format „Dnevničica“ (jedan od oblika prikupljanja sredstava za pomoć građanima) koji se dugi niz godina prikazuje na crnogorskim frekvencijama, u poslednjem periodu se prikazuje na javnom servisu Radio televiziji Crne Gore.

Zaštitnik je izvršio uvid u pojedine objavljene emisije koje se nalaze na youtube-u, kao i najave pojedinih emisija (Emisija S08E09, Promo S07E21,...) i ustanovio da je riječ o programskom sadržaju koji je humanitarnog karaktera kojom se prikupljaju novčana sredstva za porodice koje se suočavaju sa materijalnim, kao i zdravstvenim problemima. Članovi ekipe koja proizvodi program, kao i gost/i koji učestvuje, dolaze u porodicu, razgovaraju sa članovima porodice kojoj doniraju prikupljeni novac. Prethodno gost/i obavlja posao u nekom privrednom društvu predstavljajući djelatnost tog društva, za određenu novčanu naknadu. Evidentno je da se u nekim emisijama pojavljuju djeца različitih uzrasta u svojim domovima. Djeca su prikazivana i u pojedinim emisijama koje su objavljene na RTCG-u.

16. Prikazivanje djece, sa kojim činom u kasnijem životu se dječaci se bi saglasila, po mišljenju Zaštitnika, nije nužno da bi humanitarna akcija mogla ostvariti svoj cilj. Činjenica je da pojavljivanje djece u bilo kojim emisijama, izaziva kod gledalaca emotivne reakcije. Eksplicitno prikazivanje djece i njihovog porodičnog okruženja i otkrivanja mesta stanovanja, može višestruko negativno uticati na razvoj djece i njihovu bezbjednost. Podsjećamo, da se u konkretnim slučajevima mogla upotrijebiti tehnička mogućnost – zamagljivanje (tzv. blurovanje) lica maloljetnika kako bi se zaštitila njihova privatnost.

Međutim, postupanjem na ovakav način, dječaci se izlažu degradaciji, bivaju obilježena u sredinama u kojima žive, a stiče se utisak da se zloupotrebljavaju zarad profita, odnosno gledanosti. RTCG kao Javni servis, ne uočava eventualne posljedice koje dječaci dožive ili mogu doživjeti u vršnjačkim grupama, niti stigmatizaciju koja ih prati zauvječ. Riječ je o posebno osjetljivom pitanju jer, za razliku od odraslih lica, dječaci nijesu u zakonskoj mogućnosti da podnose prijave i tužbe zbog povrede svoje privatnosti/dostojanstva, već je to prepusteno njihovim roditeljima/starateljima, koji su u konkretnim slučajevima dali saglasnost da se dječaci objavljuju. Obaveza je pružalaca medijskih usluga da vode računa o zaštiti prava maloljetnika kao i regulatornog tijela – AEM-a.

17. U ovakvim u sličnim slučajevima, najčešće je objašnjenje da su roditelji/staratelji dali saglasnost za objavljivanje djece. Kada je riječ o siromaštvu i porodicama koje se suočavaju sa lošom socio-

ekonomskom situacijim, treba imati u vidu i odredbe Porodičnog zakona gdje se navodi da su roditelji dužni da izdržavaju svoju djecu, i da poštiju i štite njihovo dostojanstvo. Pomenuti Zakon, takođe, propisuje da su svi dužni da postupaju prema djetetu uz poštovanje njegove ličnosti i individualnosti. Ostaje upitnim da li možda i najbolja namjera roditelja/staratelja i onih koji žele da im pomognu i ostvare određeni cilj koji se želi postići – pomoći u datom trenutku, u kasnijem periodu života djeteta, može negativno uticati na njegov razvoj i dalje životne okolnosti. Može se primjetiti da pomoć namijenjena porodicama sa djecom, u najvećem broju slučajeva, njima kratkoročno rješava određene probleme, a ne i potpuni izlazak iz situacije u kojoj se nalaze.

Podsjećamo da Konvencija o pravima djeteta, kao najvažniji međunarodni pravni akt kojim se štite dječja prava u čl. 16, garantuje svakom djetetu pravo privatnost odnosno na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, dom i porodicu ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled. Mišljenja smo da u konkretnom slučaju objavljivanje ličnih podataka o djeci, predstavlja nezakonito zadiranje u njihovu privatnost.

18. RTCG se u svom izjašnjenju poziva na Pravilnik o programskim standardima, gdje se ističe da maloljetnici i ranjive osobe neće biti ispitivani o privatnim stvarima bez pisanih odobrenja roditelja ili staratelja, osim u slučajevima ukazivanja na težak položaj maloljetnih ili ranjivih osoba, a čiji je prvenstveni cilj animiranje javnosti u svrhu obezbjeđenja pomoći. Međutim, RTCG prenebregava stav 2 citiranog člana koji propisuje da identitet i lični podaci maloljetnika ili ranjivih osoba ne smiju biti otkriveni u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da bi njihovo objavljivanje moglo dovesti do ugrožavanja njihovog interesa ili dostojanstva. RTCG takođe ističe shodno tom Pravilniku, maloljetnici mogu direktno učestvovati ili se uključivati u programske sadržaje uz prethodnu pisani saglasnost roditelja/staratelja. Proizilazi da cilj – prikupljanje sredstava za porodicu opravdava prikazivanje djece i njihovog porodičnog doma uz saglasnost roditelja. Međutim, pomenuti Pravilnik, ne može imati veći normativnu snagu od zakona, koji ovu tematiku tretira na drugačiji način. Takođe veću pravnu snagu imaju i potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava koja, shodno Ustavu Crne Gore, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Podsjećamo da Zakon o medijima propisuje da su mediji dužni da štite integritet djece, dok Zakon o elektronskim medijima propisuje da su emiteri dužni da poštiju privatnost i dostojanstvo građana i štite integritet maloljenih lica.

19. Zaštitnik primjećuje da je Agencija za elektronske medije, posvetila određenu pažnju ovom problemu, te je periodično pozivala i podsjećala emitere elektronskih medija da sa profesionalnom odgovornošću i nužnim senzibilitetom tretiraju ovu problematiku, uz brigu da se ni na koji način ni u kom detalju maloljetnim i ranjivim osobama ne ugroze prava i interesi. Agencija pravilno ističe da svaka slika, video ili audio snimak maloljetnika pripada njihovoj privatnosti, tako da oni imaju pravo da odluče sa kim žele da ga podijele, i da sa stanovišta prava maloljetnika, nije važno da li je njegov zakonski staratelj na to pristao, kao i da objavljivanje slika maloljetnika može da ih dovede u ranjivo stanje odmah ili kasnije u budućnosti (zbog mogućeg ismijavanja ili stigmatizacije), a njihov „*digitalni trag*“ može uticati na njihove buduće mogućnosti za karijeru.

Činjenica je da su u prethodnom periodu razni emiteri prikazivali ovaj format emisije, takođe sa djecom. Međutim, imajući u vidu da Zaštitnik nema mandat da djeluje u odnosu na privatne medije, putem javnih objava apelovao je da mediji o djeci izvještavaju sa pažnjom, poštujući njihovo dostojanstvo, najbolji interes, kao i pravo na zaštitu njihove privatnosti. U konkretnom slučaju, riječ je o javnom emiteru, javnom servisu koji vrši usluge od javnog interesa i finansira se od strane države i tim prije dužan je štititi prava i interes djece. Primjećuje se da je i Agencija za elektronske medije stekla dojam

da se maloljetnici, u pojedinim emisijama TV formata „Dnevica“, pojavljuju na način koji može izazvati sumnju da je došlo ili moglo doći do ugrožavanja njihovih prava na dostojanstvo i privatnost.

20. Podsećamo i na Smjernice Savjeta Evrope za zaštitu privatnosti u medijima, gdje se ističe da novinari treba da budu posebno pažljivi kada izveštavaju o ugroženim grupama ili grupama koje imaju posebne potrebe, te da djecu i mlade zaštite zbog inherentne ranjivosti koju njihova životna dob podrazumijeva³.

Polazeći od navedenog, te činjenice da Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore postoji da bi štitila i unapređivala ljudska prava i slobode,

PREPORUČUJEMO

Javnom servisu RTCG

- da u buduće prilikom emitovanja emisije „Dnevica“, shodno pozitivnim propisima i najboljem interesu djece, vodi računa o privatnosti i bezbjednosti maloljetnih osoba;
- da se prilikom prikazivanja humanitarnih akcija, sakupljanja novčane i druge pomoći na javnom servisu, štite integritet i dostojanstvo djece.

RTCG je dužna da Zaštitniku dostavi izvještaj o mjerama i radnjama preduzetim na izvršenju preporuke u roku od 30 dana od dana prijema ovog akta.

ZAMJENICA ZAŠTITNIKA
LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA
CRNE GORE
Snežana Mijušković

D-na

- RTCG
- Agenciji za elektronske medije
- NVO „Zinak“
- a/a

³ <https://rm.coe.int/srb-guidelines-on-safeguarding-privacy-in-the-media/1680a012c5> Smjernice za zaštitu privatnosti u medijima - SE